

kításának gondolata az az eszme, melyért élni és meghalni egyaránt érdemes. Részletesen tárgyalja, hogy a német állameszmében miként kapcsolódik össze a nép, a fejlődés és a nevelés fogalma.

A népnevelés érdekében kell átalakítani az összes tudományokat, a nevelés-tudományt is. Szerinte a vér, a faj és a szellem nem választható el egymástól. Fejlesztései mélyen bevágnak a kultúrpolitikai kérdések lényegébe. Bevallott célja a kultúrpolitika tudományos alapvetése. Részletesen szól arról, hogy a muzsika milyen fontos helyet foglal el az ember életében. A muzsikát a népnevelés jelentékeny tényezőjének tartja.

Kriekc rendszere nem más, mint a nemzetnevelés általános és egyetemes elméleti rendszerének korhoz és fajhoz kötött kollektív törekvése. Wieder György tanulmánya fényugárként világítja meg a mai Németország egyik nagy pedagógusának alakját és rendszerét. Aki mélyebben kíván befekinteni a hitleri Németország iskolapolitikájába, az a fenti művet nagy figyelemmel fogja olvasni.

Dr. Vavrincez Béla.

Osváth Ferenc: A nagykőrösi református tanítóképző-intézet története.

Első rész: Az intézet megalapításától a világháborúig. (1839—1914). Az intézet kiadása. Nagykőrös, 1939. 256+LXIII 1.

Neveléstörténeti irodalmunkban komoly figyelmet érdemel Osváth Ferenc munkája, amelyet a nagykőrösi ref. tanítóképző-intézet fennállásának századik évfordulójára írt. Megismerjük belőle egy nemzeti szempontból is nagyjelentőségű nevelési intézmény sok erőpróbát kiállott küzdelmeit a magyar tanítóképzés ügyének lelkes szolgálatában. Feltárul benne egyik legrégebb tanítóképző-intézetünk multja alapításától a világháborúig, addig az időpontig, ahonnan 100 éves életének mai virágzó szakaszához eljutott.

A mű egyik legjellemzőbb vonása az alaposság. A „Bevezetés” jó áttekintést nyújt a tanítóképzés fejlődéséről és e fejlődésmenetben a nagykőrösi tanítóképző-intézet kialakulásának sajátos körülményeiről. Mint minden református intézetben, itt is a gimnázium feletti „philosophiai cursus” kebelében valósul meg a tanítóképzés, amelynek lelkes harcosa Szigeti Wurga János, az intézet első tudós igazgatója. Már 1833-ban különös figyelmet szentel azoknak, akik a „philosophiai cursus” növendékei közül tanítók akarnak lenni és saját kezdeményezésére neveléstudományi ismereteket tanít nekik. 1836-ban kieszközli az egyházkerületi közgyűlésen a nagykőrösi tanítóképző és gazdasági intézet megalapítását.

A szerző két korszakban tárgyalja a nagykőrösi tanítóképzés első 75 évének történetét. Nem az országos események, vagy a közoktatás terén országos jelentőségű mozzanatok szerint tagolja ezt a hosszú fejlődési időszakaszt, hanem az intézet különleges és sajátos eseményei és körülményei szerint. Az első korszak 1839—1855-ig, a második 1855—1914-ig, a világháborúig tárja fel az intézet multját.

Az első korszak története „Előzmények” címen annak a 10 évnek az eseményeivel kezdődik, amelyek az intézet megnyitása előtt (1839 előtt) történtek. Ebben a fejezetben igen szemléletesen tárul fel előttünk a két alföldi város: Kecskemét és Nagykőrös harca, évtizedekre kiható egyenetlenkedése, amelynek során végül sikerül mégis életrekelnie a nagykőrösi tanítóképzőnek 1839-ben, mint „Oskolai Tanítókat formáló Intézet, egybekapcsolva a Pallérozott Mezei Gazdaságnak tanításával” az alapító levél szerint. Az intézet csak 1855-ben válik külön, eddig a nagykőrösi

gimnáziumnak, mint anyaiskolának a tagozataként működik. 1855-től kezdve lesz önálló tanítóképző intézetté külön igazgatói vezetés alatt.

A második korszak története 1855—1914-ig hat évtized küzdelmes fejlődési szakaszáról ad teljes képet. Az intézet benső életének minden megnyilvánulását könnyebb áttekintés kedvéért a mai Évkönyvek rovatainak sorrendjében tárgyalja a szerző.

A könyvnek ez a része világítja meg: miért jelent fordulópontot az 1855. év az intézet életében. Végre Szigeti Warga János lelkes fáradozásainak eredményeként az önálló tanítóképző-intézet külön igazgatás alatt megnyílik: nem az abszolút kormányzat, hanem a nagykőrösi egyház előljáróságának jóvoltából. „Tehát elértem, — mondja Szigeti Warga János 1855. évi okt. 1-én tartott igazgatói évmegegyezés beszédében — mire 22 év alatt folyvást törekvém: jelesül, hogy a praeparandia nálunk mint önálló intézet alapíttassék meg, hasonlólag nemcsak a külföldi, de a hazai cs. k. képezdékhez is. Elértem keblem leghőbb vágyát, miszerint tanintézetünkben néptanítók, az álladalom legjelentékenyebb tisztviselői képeztetnek, mert a népiskola-tanítók vallásosságától, értelmes belátásától és ügyességétől föltételeztetik a nép valóságosága, értelmessége és életrevalósága, szóval jelen és túlvilági boldogsága.“ (63. o.)

Ez a szellem hatja át az intézetben folyó nevelés minden mozzanatát a hat évtizedes múlt folyamán, amint az a közölt adatokból híven kitűnik. Ennek a szellemnek köszönhető a nagykőrösi intézet fenntartóinak és jóakaróinak mindenkor áldozatkészsége, anyagi segítsége, melyre a szerző oly nagy kegyelettal utal mindenhol. Ez a szellem adta a nagykőrösi tanítóképző-intézet tanári testületének még a legnagyobb megpróbáltatások idején is azt a lelki erőt, amellyel hűséges egyháztagot, jó magyar embert és jó magyar tanítót igyekezett növendékeiből mindenkor nevelni.

Osváth Ferenc a történetíró legnagyobb erényével: a tárgyilagosságra való törekvéssel világítja meg azokat az eseményeket, körülményeket és nehézségeket, amelyek között az intézet — nem egyszer a lét és nemlét kérdése előtt állva — vergődött. Szigeti Warga János és H. Kiss Kálmán igazgatóké az érdem — akiknek gazdag irodalmi munkásságáról ma vajmi kevesen tudnak! — hogy válságos időkben, kiváló felkészültségükkel, szervező képességükkel, lelkes hivatáskeresetükkel és Istenbe vetett renáthetetlen hitükkel a nagykőrösi tanítóképző intézetet életben tudták tartani.

Osváth Ferenc is ennek az intézetnek volt 32 évig tanára. Nem teszi elfogulttá nagymúltú iskolájának szeretete, kiváló szellemi elődei iránt érzett tisztelete és kegyellete, mely érzések soraiból — főként az első kötet befejező részeként közölt „Visszapillantás“-ból — felénk áradnak. Elismerés illeti azért a sikeres törekvéseért is, hogy a „letűnt időnek lelkét“ akarja megláttatni az események és a jelentéktelenné látszó apró részletek mögött is. Ezt a célt szolgálják a mellékelt képek, grafikonok, valamint a „Függelék“-ben közölt pontos kimutatások is, az intézet egykori hálás növendékének: Tóth Sándor ny. igazgatónak az összeállításában.

A szerző munkáját túlszerényen „igénytelen“ dolgozatnak nevezi a bevezető sorokban. Csupán ez ellen emelhetünk szót, mert nemcsak a magyar tanítóképzés múltja iránt érdeklődök számára tartjuk értékes tanulmánynak, hanem mint nevezetes történelmi forrásmunkát és kortörténeti adatgyűjtést is nagyrabecsüljük. Sok ilyen iskolatörténeti munkára volna még szükségünk egész országunk nevelésügyi állapotrajzának összeállítása céljából, hogy eleget tehessünk annak a nevezetes fel-

adatnak, amelyet Imre Sándor már három évtizeddel ezelőtt sürget a köznevelés kormányzása érdekében! („Nemzetnevelés“, Bpest. 1912.)

Osváth Ferenc munkája méltó a tárgyához, a ma már országos hírnévnek örvendő intézet hagyományaihoz. Lélek szól belőle: az igazi magyar nevelő lelke; az örök magyar tanítóé, aki a megszolgált nyugalom éveit sem s. jnálja azért, hogy használjon a magyar nevelés ügyének egy sok vihart kiállott 100 éves intézet múltjának megírásával, amelynek történelmi tanulságaiból ma is erőt, hitet és jövőnkben való bizakodást meríthetünk mindannyian, akik a nevelői pálya eléggé nem méltányolt, rögzös útjain járva olykor-olykor az eszményeinkhez való ragaszkodásban elfáradunk.

Dr. Evva Gabriella.

Megyer József: Piaristák. Budapest, 1940. 12 old.

A befelé élő embernek lelki természetrajzát vázolja fel Megyer kis füzete a magyar piarista tanár két előkelő megszemélyesítőjében.

1. A piarista hagyományoknak magyar képviselői között hivatástudat és tudós ambíciók tekintetében jellegzetes egyéniség Balanyi György. A szerző több irányból kísérli meg szellemi adottságainak elemzését: Elénk állítja a tanárt, igazgatót, papot, szerzetest—piaristát, hogy megközelítse az embert, akiben a „piaristicum és humanum“ szerves egésszé ötvöződnek.

2. Schütz Antal a Pázmány egyetem ezévi rektora. Bánáti sváb falu szülöttje, aki, hogy a magyar nyelv belső természetét és hangulati árnyalatokban jelentkező lényegét is elsajátítsa — mondják — hogy gimnazista korában szóról-szóra megtanulta Kölcsey Parainesis-ét. Lehet, hogy ez csak a tisztelő emlékezés túlzása; de vitathatatlan az, hogy nyelvi előadásmódja a legmélyebb tartalmú könyveiben is a tiszta és rendszeres gondolatfűzésnek készsége kifejező eszköze. A szerző Schütz tudományos pályáján tekint végig. Irodalmi alkotásai a magyar katolicizmus egyik legmaradandóbb elvi megnyilvánulása. Kicsúcsosodása „az ő magyar Dogmatikája.“ Ez Schütz Antal istenáldotta képességének acélműve biztos sziklákra építve. Mondatai a szellem tűzében vannak edzve s mintha örök időkre lennének megfogalmazva. Csupa szegletkő és tengely. Nem állik és nem rozsdásodik belőle semmi. A könyvlatkozttatás visszfénye dereng ezen a könyvön. Schütz tudományos étoszában találóan jelöli meg a szerző a rokonságot azzal a két kimagasló tudóssal, akikből Schütz munkássága szempontjait és irányelveit elsősorban meríti: „Mi a lenyűgöző ezekben a könyvekben? Rövid felelettel: a szent-tamási elme és a szentágotoni lélek.“

Magyar vázlatos jellemzéseinek célja, hogy rásejtessen azokra az egyetemes lelki mozzanatokra, melyekben gyökereznek az örök emberi akarások, hivatások, eszményszolgálatok. Mindkét portréja a katedra misszionáriusának dicsérete. A piarista iskolák minden tisztelőjének igaz (esetleg élményszerű) örömet okoz modern készsége stílusban írt jellemrajzával.

Visy József.